

A gender-identitás egyes kérdései az oktatásban – egy nemzetközi EU-COMENIUS 2.1 kutatási projekt tapasztalatai

Bevezetés

Az identitás kérdése igen sokrétű. A kulturális tradíciók, hagyományok őrzése és ápolása, a szűkebb értelemben vett kötődés, a nemzeti, etnikai, nemzetiségi, regionális, európai, nyelvi, szociális stb. hovatartozás kérdése egyaránt az identitás kérdéskörébe tartozik. Mindezek mellett a *gender* témaköre, azaz a nemi identitás társadalmi, szociális szerepe is lényeges. A társadalmi nemek szerepe és kiegyensúlyozottsága az irodalomban, filozófiában, politikában, valamint a nemek ábrázolása a médiákban, a sztereotípiák megjelenése számos kutatás tárgya. Emellett a gender-kutatásban szerepet kap a nemek tágabb értelemben vett egyenlősége is, így a nő- és férfikutatás is.

Tanulmányomban egy nemzetközi, 2006-2009 között zajló COMENIUS-típusú oktatási-kutatási projekt célkitűzéseit, eredményeit, tanulságait mutatom be, melynek témája a 6-11 éves fiúk gender-identitása az iskolai nevelés-oktatás során.

Európai Unió projektjei Magyarországon

Magyarországnak a 2004-es Európai Unióhoz való csatlakozása óta kibővültek a lehetőségei az uniós források kiaknázására, így többek között a humán erő fejlesztésére is. A 2004-2006 közötti Nemzeti Fejlesztési Terv, a 2007-ben indult Új Magyarország Fejlesztési Terv idevágó programjai, valamint 2007-től az egész életen át tartó tanulás program (Lifelong Learning Program – LLP) keretei között összevontan, megújult formában folytatódik az Európai Unió oktatást támogató *Socrates* és a szakképzést támogató *Leonardo da Vinci* programja. „Az Egész életen át tartó tanulás programja gyerekkortól idős korig teljes mértékben lefedi az élethosszig való tanulást. A négy terület alprogramja közül a *Comenius* a közoktatást, az *Erasmus* a felsőoktatást, a *Leonardo* a szakmai képzést, a *Grundtvig* pedig a felnőttoktatást támogatja.”²⁵ A *Comenius* akció tehát az oktatás érettségiig terjedő szakaszára összpontosít. Célja, hogy hozzájáruljon a közoktatás *minőségének* fejlődéséhez, erősítse

²⁵ Magyarország. Jelentés Magyarország Felülvizsgált Nemzeti Lisszaboni Akcióprogramjának végrehajtásáról. Letöltve: 2008. november 10. <http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/nrp2007/HU_nrp_hu.pdf>

annak európai dimenzióját, illetve segítse a nyelvtanulást. Elnevezését a 17. században, Csehországban élt első „modern” pedagógusról, Jan Amos Komenský-ről kapta.

Az akcióban prioritást élvez néhány fontos általános célkitűzés, melyek többek között: a *multikulturális környezetben történő tanulás*, amely az Európai Unió állampolgárság identitásának egyik sarokköve, a hátrányos helyzetű csoportok támogatása, az identitás kérdése, az IT (vagyis az információ technológia) vagy az iskolai leszakadás elleni harc.²⁶

A „Small Heroes in Trouble – Boys Searching for their Identities” Comenius-projekt háttere

A „Small Heroes in Trouble – Boys Searching for their Identities (Kis hősök nagy bajban – fiúk az identitáskeresés útján)” Comenius-projekt kissé furcsa címét egy eredetileg Németországban megjelent könyv inspirálta²⁷. A könyv „hiánypótló” jellegű és célzatú, hiszen – ahogy a szerzők is állítják – ma már tényként kijelenthetjük, hogy a nőmozgalmak, a nők egyenjogúságának, egyenlő bánásmódjának törekvése számos és szerteágazó, konstruktív vitákat indított el a *lányok* nevelésével kapcsolatban. A sok éve tartó folyamat során, amikor a lányok, nők hátrányainak leépítése és az emancipáció volt a cél, abból indultunk ki, hogy a fiúk nevelése kapcsán „minden a legnagyobb rendben van”, hiszen ők – szemben a lányokkal – szabadságban és teljes elégedettségben nőnek fel. A két szerző azonban rávilágít arra, hogy ez semmiképpen sincsen így, és a fiúnevelés új, pozitív koncepcióját kívánták munkájukban bemutatni. Állításuk szerint a gender-identitás, tehát a nemek társadalmi szerepe már kiskorban gyakorlatilag determinálódik, így fontos annak differenciált, biológiai nemek szerinti előtérbe állítása a korai nevelés során.²⁸

Fontos ezen a ponton megjegyezni, hogy a szerzők állításával szemben az új EU-tagállamokban a nők egyenlő bánásmódja, esélyegyenlősége nem valósult meg (teljes mértékben), így a gender-kérdés pl. hazánkban elsősorban a nők helyzetével foglalkozik, ahogy azt pl. BUDA Béla, HADAS Miklós vagy LÉVAI Katalin is kiemelik.²⁹

²⁶ A magyarországi TEMPUS Közalapítvány hivatalos honlapja. Letöltve: 2008. szeptember 20.

<http://www.tpf.hu/pages/content/index.php?page_id=577>

²⁷ SCHNACK, Dieter, NEUTZLING, Rainer: *Kleine Helden in Not. Jungen auf der Suche nach Männlichkeit*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, 2000.

²⁸ A *Kleine Helden in Not. Jungen auf der Suche nach Männlichkeit* című könyv ismertetője. Letöltve: 2008. szeptember 10. <<http://www.amazon.de/Kleine-Helden-Not-Jungen-M%C3%A4nnlichkeit/dp/3499609061>>

²⁹ Elsősorban a szerzők alábbi köteteiben: LÉVAI Katalin: *A nő szerint a világ*. Budapest: Osiris, 2000; LÉVAI Katalin, KISS Róbert, GYULAVÁRI Tamás (szerk.): *Vegyesváltó. Pillanatképek nőkről, férfiakról*. Budapest: Egyenlő Esélyek Alapítvány, 1999. HADAS Miklós (szerk.): *Férfiuralom. Írások nőkről, férfiakkal, feminizmusról*. Budapest: Replika Kör, 1994. BUDA Béla: *A pedagóguspálya nőiesedésének pszichológiai problémái*, *Educatio* 1996. 3.sz. 431–440.

A következőkben szeretnék projektünk pályázati anyagából néhány gondolatot kiragadni: Hasonlóan a *Kleine Helden in Not* című könyv szerzőihez, az elmúlt évek társadalmi fejlődései is egyértelműen kimutatják, hogy a fiúk egyre inkább – avagy újra? – a pedagógia látókörébe kerülnek. Ennek számos okai lehetnek: egyik legszembetűnőbb jelzés, hogy társadalmunk gyors, globális és permanens változását éljük meg. A nagyobb, de ugyanakkor elmosódottabb értékskálák és normák választéka, a megváltozott kommunikációs struktúrák és módok, a családokban megjelenő differenciált szervezési formák, illetve a különböző intézményekben, mint pl. az óvodákban és iskolákban fellelhető cselekvésképtelenség egyaránt jól tükrözik a folyamatos paradigmaváltásokat. Mindennek makroszintű háttereként a politikai változásokat, mikroszinten pedig többek között a gyerekek és fiatalok drasztikusan növekvő szabadságát is, megváltozott társadalmi szerepét valamint az ezzel szorosan összefüggő identitáskeresés nehézségét is megemlíthetjük. Így mind a szociológusok, pszichológusok, pedagógusok, mind pedig a szülők felismerték, hogy a gyerekek és a fiatalok egy sokkal bonyolultabb, összetettebb nevelési és szocializációs folyamaton mennek keresztül, mint évekkel ezelőtt.³⁰

Egy fontos további tény, amely alátámasztja azt a hipotézist, miszerint differenciáltan és specifikusan (is) szem előtt kell tartani a fiúk nevelését a következő: A 2000-es 2003-as és 2006-os nemzetközi PISA-felmérések eredményei – számos egyéb tényező mellett – a nemek szerinti nevelés és oktatás szempontjából is jelentősek, mivel a felmérésben résztvevő fiúk általában *rosszabbul* teljesítettek, mint a lányok, vagyis az iskolai teljesítmények erősen *nem-specifikusak*, azaz lényeges az igen korai nem-és gender-specifikus nevelés.³¹

Comenius-projektünk célcsoportja ezért következésképpen: tanár- és tanítószakos egyetemi/főiskolai hallgatók és oktatók, valamint általános iskolában dolgozó szakemberek (tanítók, tanárok, fejlesztő pedagógusok, szociálpedagógusok, mentálhigiénés szakemberek). A projekt középpontjában 6-11 éves fiúk (és – a koedukált oktatásnak köszönhetően – lányok) állnak.

Résztvevő partnerintézményekként a Münchener Gyermekeket, és a szintén Münchener Mannigfaltig (fiúneveléssel foglalkozó) Alapítvány mellett tanárképző felsőoktatási intézmények oktatóit találhatjuk, így a Bécsi Pedagógiai Akadémia, a lengyelországi Slupski Akadémia, az Europahaus Burgenland, a Brüsszeli Europese Hogeschool, a csehországi Usti

³⁰ Compendium 2006. *Socrates Comenius European Cooperation on School Education*. Letöltve: 2008. január 22. <http://eacea.ec.europa.eu/static/Bots/docbots/TCP/Compendia/documents/compendium_2006_Comenius_en.pdf>, valamint Hillender Tímea: *Kleine Helden in Not*. 2007. március 23. In: e-presso.hu. Online felsőoktatási hírgyűjtemény. Letöltve: 2008. október 24. <<http://www.e-presso.hu/content/view/3173/174/>>

³¹ VÁRI Péter, BÁNFI Ilona, FELVÉGI Emese, KROLOPP Judit, RÓZSA Csaba, SZALAY Balázs: *A PISA 2000 vizsgálatról*. Letöltve: 2008. november 11. <<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2001-12-ta-tobbek-pisa>>

nad Labem Egyetem, a Tartui Egyetem, a spanyolországi Alcalá Egyetem és a Nagy-Britanniai Derby Egyetem egy-egy kollégáját intézményi koordinátorként.³² Célunk az *első projektévben* egy tudományosan megalapozott tanulmánykötet összeállítása volt a „status quo”-ról, azaz a résztvevő országok fiú- és lányneveléséről. Ennek eredményeként a Waxmann kiadó gondozásában két kötet jelent meg, egy angol és egy német nyelvű. A *második évben* egy oktatási segédanyag összeállítását tűztük ki célul. Ez a pedagógiai mindennapokban alkalmazható, gyakorlatorientált módszertani–didaktikai modulok formájában dolgoztuk ki, amelyek a koedukált nevelést–oktatást az európai dimenziójú, „gender”-szempont figyelembevételével egészítik ki.

Tanulmánykötet az európai gender-nevelés háttéréről, jelenlegi helyzetéről

Első tanulmánykötetünkben az egyes partnerintézmények részletesen bemutatták országuk fiú-lány-nevelésének történetét, jelenlegi helyzetét, a különböző trendeket, perspektívákat és az esetlegesen felmerülő hiányosságokat, problémákat.³³ Egy összefoglaló tanulmány pedig ismertette a kilenc országban elvégzett reprezentatív kérdőíves felmérés eredményeit, melyet pedagógusok, illetve tanárjelölt hallgatók körében végeztünk el.

Az egyes országok gender-helyzetét ecsetelő tanulmányok eredménye röviden az alábbiak szerint foglalható össze: míg Nagy-Britannia, Németország, Ausztria és Belgium már a 80-as évek végén felismerte, hogy a gender-specifikus nevelésnek nagy jelentősége van, és különös hangsúlyt fektettek a fiú-nevelés egyes aspektusaira; az újonnan csatlakozott EU-tagállamok szakemberei pedagógiai trendként a koedukált, demokratikus nevelés aspektusait hangsúlyozzák a közoktatásban zajló oktatás-nevelés folyamatában. Itt természetesen fontos megjegyezni, hogy az előbbi országokban a nők/lányok emancipációja is több ponton realizálódott, míg a partnerintézményeket képviselő közép-kelet-európai országokban³⁴ ez a folyamat a mai napig egyáltalán nem, illetve csak részlegesen következett be. Érthető tehát, hogy komoly különbség állapítható meg a „rég” és „új” EU-tagállamok között abból a szempontból is, hogy milyen mértékben terjedt el *egyáltalán* az egyes országokban a gender-kutatás, és ennek konzekvenciájaként fellelhető-e a differenciált oktatás a fiúk-lányok gender-identitásának nevelése során. Báthory Zoltán a pedagógiai dimenzió vizsgálata során

³² A kleine Helden in Not Comenius 2.1-projekt honlapja: <<http://www.grimus.or.at/helden/index.htm>>

³³ A kötet német nyelvű változata: HOLZ, Oliver (Hrsg.): *Jungenpädagogik und Jungenarbeit in Europa. Standortbestimmung – Trends – Untersuchungsergebnisse*. Münster/New York/München/Berlin: Waxmann Verlag, 2008; angol nyelvű verziója: HOLZ, Oliver (Ed.): *Pedagogic Approaches to Learning and Teaching with Boys – a European Perspective. Current situation – Trends – Findings*. Münster/New York/München/Berlin: Waxmann Verlag, 2008.

³⁴ Ezek: Csehország, Észtország, Lengyelország és Magyarország.

megállapítja, hogy a kelet-európai országokban – és részben Spanyolországban is – az oktatásméleti célkitűzés szempontjából a fiúk és lányok *individuais* különbségei sokkal nagyobbak, mint a *nemspecifikus* differenciák. Megállapítható tehát, hogy a gender-pedagógia kérdése Magyarországon még kevésbé feltárt kutatási terület a *neveléstudományban*. A szociológusok és társadalomtudósok az 1990-es évek közepén kezdtek el a gender-kérdéssel mélyebben foglalkozni – azonban elsősorban a nők helyzetének, társadalmi egyenjogúságának kapcsán, és mindenekelőtt a feministák szemszögéből. A neveléstudományi kutatásokat végzők körében ritkán foglalkoznak az általános iskolás korosztályú fiúk-lányok nemspecifikus különbségeivel, a demokratikus szempontok alapján még mindig sokkal inkább az egyenlő bánásmód kerül előtérbe. Így a gender-specifikus cselekvés célkitűzései és tartalma kevésbé kerül tematizálásra, és a tanárképzésben, valamint a tanártovábbképzésekben sem kezelik kiemelten.³⁵

A pedagógusképzésben a genderspecifikus tartalmak, a gender-identitás kérdésköre nem, vagy legalábbis ritkán jelennek meg. A tanító- és tanárképzés szakdidaktikai (tantárgy-pedagógiai) kérdésekre összpontosul (*hogyan* oktassam a tantárgyamat), valamint fejlődés-lélektani szempontokra (*mik az adottságai* a korosztálynak), azonban nem terjed ki a *gender-specifikus* kérdésekre. A differenciálás szinte kizárólag a különböző teljesítmények „kompenzációjára” korlátozódik. A probléma felvázolására álljon itt Báthory Zoltán véleménye, miszerint a két nem közös, együttes (azonos) nevelése és oktatása demokratikus-humán és társadalmi-gazdasági okokra vezethető vissza, mint a két nem különböző szerepeinek egymáshoz való közelítése, a nőknek, mint elnyomott rétegnek a felszabadítása, valamint a nők kompetenciáinak bevonása a modernizációs folyamatokba. Ebben az értelemben a közös, együttes nevelés a társadalmi egyenlőség eszközeként tekinthető, akkor is, ha a teljesítmények közötti különbségek más-más, különböző tanulásszervezést kívánnának meg.³⁶ Ez a tézis azt a tényt támasztja alá, hogy a gender-specifikus nevelés Magyarországon kényes téma, hiszen a nők egyenjogúsága még messze nem valósult meg.

Érdekes továbbá az a Magyarországra is jellemző tény is, hogy bár a gender-specifikus különbségek egyértelműen megállapíthatók és a lehetséges okok is megfogalmazódnak – azonban a stratégiák, eszközök, megoldási javaslatok az oktatási gyakorlatba, a tanárképzésbe nem épülnek be, tehát a konzekvenciák hiányoznak! A kutatások azt is bizonyítják, hogy bár

³⁵ GROSSMANN Erika: Genderpädagogik in Ungarn – gibt es so etwas überhaupt? Historische und gegenwartsbezogene Situationsbeschreibung. In: OLIVER Holz (Hrsg.): *Jungenpädagogik und Jungenarbeit in Europa. Standortbestimmung – Trends – Untersuchungsergebnisse*. München/ New York/ München / Berlin: Waxmann Verlag 2008, 107-123.

³⁶ BÁTHORY Zoltán: *Tanulók, iskolák, különbségek. Egy differenciális tanításmélet vázlata*. Budapest: OKKER Oktatási Kiadó, 2000.

a tanárok állítása szerint mindig, minden helyzetben egyenlő módon bánnak a fiúkkal és lányokkal,³⁷ azonban pszichológusok bebizonyították, hogy a gyakorlatban ez nem így van, hiszen saját nemük, a nemi identitásukat érintő sztereotípiák, előítéleteik nagy mértékben befolyásolják attitűdjeiket.³⁸

Pedagógusoknak, tanár szakos hallgatónak éppen ezért tudatában kell lenniük a fiú és lánytanulókkal szemben támasztott tudatos és nem-tudatos elvárásaikkal, valamint a saját gender-identitásukat érintő látens előítéleteikkel, sztereotípiákkal kapcsolatban is. Fontos ez, mivel a sztereotípiákból, előítéletekből fakadó elvárások ahhoz vezetnek, hogy csak *azt* és *olyan módon* észleljük a világból, amit *elvárunk*.

Kérdőíves felmérés a pedagógusok és tanárjelöltek körében a gender-helyzet elemzésére

Ugyanezt a tényt támasztották alá a kilenc országban elvégzett kérdőíves felmérésünk eredményei is.³⁹ Országonként átlagosan 50 pedagógus, illetve tanárjelölt válaszolt a kérdésekre, melyek az alábbiakra összpontosítottak:

1) Mi motiválja a fiúk-lányok iskolai teljesítményét - 20 item (pl.: dicséret, pénzjutalom, társak/tanárok/önmaguk/szülők előtti elismerés, jó osztályzatok, stb.);

2) A fiúk-lányok szocializációja – 6 item (pl. hol szeretnek a fiúk/lányok játszani – szabadban, egyedül vagy csoportosan, társasjátékokat, mozgásos játékokat, stb.);

3) Mely tulajdonságok szükségesek pedagógusok számára a fiúk/lányok neveléséhez, oktatásához – 16 item.

Az első, legtöbb itemből álló kérdéshalmazra adott válaszokból kiderül, hogy a tanárok és tanár szakos hallgatók állítása szerint a fiúk általában olyan eszközökkel motiválhatók jó teljesítményekre, amelyek *önképüket* erősítik („maguk előtt bizonyítani”, „kortársakkal való összehasonlítás, bizonyítási vágy”), vagy külső megerősítést adnak, illetve mozgási vágyukkal összhangban vannak.

A második kérdéshalmaz a fiúk-lányok *szocializációjára* fókuszált. Ennek kapcsán megállapítható, hogy a fiúk szociális tapasztalataikat elsősorban a közös, mozgásos, versenyszerű (kompetitív) játékokban szerzik, és a kockázatokkal teli tevékenységeket

³⁷ Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ez saját *állításuk* szerint van így.

³⁸ N. KOLLÁR Katalin, SZABÓ Éva: *Pszichológia pedagógusoknak*. Budapest: Osiris Kiadó, 2004.

³⁹ Az eredmények összegzése az alábbi tanulmányban történt: SEEBAUER, Renate: „Leistungsmotive”, „soziale Erfahrungen” und notwendige Eigenschaften von Lehrer/inne/n und Erzieher/inne/n”. Eine empirische Studie in neun europäischen Ländern mit besonderer Berücksichtigung buben- und Mädchenspezifischer Ausprägungen. In: OLIVER Holz (Hrsg.): *Jungenpädagogik und Jungenarbeit in Europa. Standortbestimmung – Trends – Untersuchungsergebnisse*. München/ New York/ München / Berlin: Waxmann Verlag 2008, 147–171.

kedvelik. A lányok ezzel szemben egyedül, vagy kisebb körben, kockázatmentes tevékenységek, „versenymentes” játékok során szerzik szociális tapasztalataikat.

Az utolsó, harmadik kérdéshalmaz során 20 tulajdonságról kellett egy ötös skálán megállapítani, mennyire fontosak azok a pedagógus számára a fiúk-lányok nevelése kapcsán.

A kiértékelés eredménye az alábbi táblázatban összegezhető, ahol ismét hangsúlyos és szignifikáns differencia fedezhető fel a „rég” és „új” tagállamok válaszai között.

	„Régi EU-tagállamok“ válaszadói: (AT, BE, DE, ES, UK)	„Új EU-tagállamok“ válaszadói: (CZ, EE, HU, PL)
Fiúk nevelésénél fontos tulajdonságok	<ul style="list-style-type: none"> • stressz-tűrőképesség • félelem leküzdése/lazaság • empátia • megértés • szabályok ismerete és betartatása • határok megszabása 	<ul style="list-style-type: none"> • férfiasság, határozottság kimutatása • a fiúk „nyelvének” ismerete • saját férfi/nő szerepének reflexiója • nőiesség kimutatása
Lányok nevelésénél fontos tulajdonságok	<ul style="list-style-type: none"> • stressz-tűrőképesség • frusztrációs tolerancia • határozott, magabiztos fellépés • félelem leküzdése/lazaság • megértés • szabályok ismerete és betartatása • határok megszabása 	<ul style="list-style-type: none"> • férfiasság, határozottság kimutatása • saját férfi/nő szerepének reflexiója • nőiesség kimutatása

Ahogy SEEBAUER kiemeli, a különbség egyik okaként kiemelhetjük a különböző pedagógiai koncepciókat (individuális, illetve kollektív identitástudat kialakítása, erősítése), amelyek a II. világháborút követően a „nyugati“, illetve „keleti“ államokban alakultak ki és gyökereztek meg; ezenkívül az európai migrációs folyamatok következtében fellépő demográfiai tényezőket, valamint a – már említett – gender-specifikus nevelési koncepciók igen eltérő szintjeit, hiszen mindezek hozzájárulhattak ahhoz, hogy a pedagógusok körében igen eltérő attitűdök alakultak ki azzal kapcsolatban, milyen tulajdonságok szükségesek a lányok, illetve fiúk nevelés-oktatása kapcsán.⁴⁰

Oktatási modulok a gender-identitás kérdéskörében

⁴⁰ SEEBAUER tanulmánya alapján. Hivatkozást lsd. fent.

Végezetül szeretném röviden bemutatni második projektünk eredményeit, azt a különböző témákban kidolgozott, összesen 30 oktatási modult, amelyek segíthetnek abban, hogy a közoktatásban résztvevő 6-11 éves fiúk (és lányok) gender-identitása a legkülönbözőbb oktatási-nevelési szituációkban, azaz iskolai oktatás során is előtérbe kerüljön.

Bár a modulok mindegyikében a fiúk nevelése áll hangsúlyosan a középpontban, alkalmazásuk mégis elsősorban koedukált csoportok körében javasolt.⁴¹ A modulok témájuk és az ott kidolgozott feladatoknak köszönhetően a fiúk-lányok számára más és más problémakört vetnek fel, a reflexió azonban a gender-specifikus megközelítést teszi lehetővé.

Az alábbi hat témakör mindegyikéhez öt-öt modult dolgoztunk ki (részletesen kidolgozott óratervvvel, kinyomtatható, letölthető, fénymásolható feladatlapokkal, elméleti háttér tanulmánnyal, szakirodalmi listával):

- 1) Testünk és az egészség
- 2) Szexualitás
- 3) Identitás
- 4) Agresszió
- 5) Fogyatékkal élők és tanulási, magatartási zavarok
- 6) Kultúra és társadalom

A német és angol nyelven elkészült modulok egy-egy 45-perces tanóra-ra készültek, játékosan, a kisiskolás korosztálynak megfelelő módszerekkel, motiváló feladatokkal. A feladatlapokkal ellátott, sokrétű, szerteágazó aktivitások mindegyike a *gender-identitás* paradigmájára épül, erősíti, és egyúttal reflektál arra, feedbacket nyújt a résztvevőknek.

A modulok kipróbálása folyamatban van, lehetőség szerint a résztvevő partnerintézmények egy-egy általános iskolában tesztelnek néhány modult. A kipróbálást végző pedagógusok és tanulók egy rövid kérdőívben írhatják le tapasztalataikat. A modulok nyomtatott és elektronikus formában egyaránt elérhetőek lesznek bármely érdeklődő számára.⁴²

Összegzés, kitekintés

A projekt hosszú távú hatását egyrészt a modulok interneten való megjelentetése, illetve publikáció formájában való hozzáférhetősége biztosítja. Ezen kívül a projektrésztvevők egy 2009. májusában (Brüsszelben) meghirdetett COMENIUS 2.2c típusú kurzusban szeretnék a

⁴¹ Ennek oka az, hogy a természetes közoktatási csoportösszetétel az általános iskolák alsó osztályaiban szinte minden esetben koedukált, és mindkét nem szempontjából lényeges a saját, valamint a másik nem identitásának megismerése, és az arról való reflektálás.

⁴² A COMENIUS 2.1 projektek kifejezett célja, hogy a disszemináció értelmében az oktatási eszközök bárki számára elérhetőek legyenek, így ezek a projekt honlapján is elérhetőek:

<<http://www.grimus.or.at/helden/index.htm>>

kidolgozott oktatási anyagokat kipróbálni, tesztelni, értékelni, népszerűsíteni, értékét megállapítani, illetve a résztvevő országok gender-identitásával kapcsolatos történeti háttérrel, trendeket bemutatni. A kurzusra az EU-tagállamok Tempus Irodáinál (Magyarországon a Tempus Közalapítványnál) lehet jelentkezni és a költségek teljes támogatását kérni tanároknak, tanítóknak, tanárjelölteknek, szociálpedagógusoknak, szociális munkásoknak. Ilyen módon biztosítható a gender-identitás témakörében összeállított oktatási anyagok hosszú távú alkalmazása és folyamatos aktualizálása.

Erika Grossmann: Some aspects of gender-identity in teaching process – experiences of an international EU-COMENIUS 2.1 research-project

Summary

The question of identity is manifold. The preservation and cultivation of cultural traditions and habits, the question of ethnic, national, nationality, regional, European, language, social, etc. belongings and bounds are unique questions and topics of identity. Also, the paradigm of gender, that is the social role of the identity of men and women is very important as well. The role of the individual's self-conception as being male or female (thus distinguished from the biological sex), the well-balanced presentation of gender in literature, philosophy, politics, media, and moreover the handling of stereotypes are topics of several scientific surveys.

The present study reviews the main objectives, results and experiences of a COMENIUS 2.1 educational-research project between 2006-2009 with the title „*Small Heroes in Trouble – Boys Searching for their Identities*”. The project focusses on gender-identity of 6–11 years old boys (and girls) in primary education.